

ри: моральною, розумовою, естетичною, екологічною, соціальною та ін., оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, їх складовою і в той же час включає їх у себе. Подальшого дослідження потребують такі аспекти впливу на формування соціо-екологічної культури: сучасний стан процесу виховання у загальноосвітніх закладах, можливість цілісного впливу педагогічних і біологічних дисциплін, шляхи і технологія формування соціо-екологічної культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білявський Г. О., Фурдуй Р. С., Костіков І. Ю. Основи екологічних знань: Пробний масовий підручник для учнів 10-11 класів середніх загальноосвітніх закладів. - К.: Либідь, 2002. - 323 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1997. - 314 с.
3. Гриньова М.В. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. (Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. - Київ, 2001. - 45с.
4. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник. — К.: Заповіт, 1996. - 352 с.
5. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навч. - метод. посібник. - К. : ІЗМН, 1998. - 112 с.
6. Лебедь С.Г. Формирование экологической культуры учащихся 7-11 кл. в процессе изучения курса экологии: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. - О., 2001. -255 с.
7. Тарасенко Г.П. Екологічна естетика в системі професійної підготовки вчителя. - Монографія. (Методичний аспект) - Вінниця., 1997. -112 с.
8. Щербань П. Формування національної самосвідомості засобами природничо-екологічного виховання / Педагогічна Житомирщина. - 2002. - № 6 - С. 24-26

Авдеева В.В. *Социологическая культура учителя как педагогическая проблема*

У статье анализируется сущность, структура и основные компоненты формирования социоекологической культуры.

Avdeeva V.V. *The teachers social culture as voell as a pedagogical problem.*

This article as it analysis its essence, structure and main components a teachers social culture as voell.

ФОРМУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ПОНЯТЬ ЗА ДОПОМОГОЮ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Синякевич Г.В.

Сучасні інформаційні технології навчання використовуються в основному для обробки текстів, систематизації, збереження й обробки різних видів інформації, моделювання процесів і явищ, перевірки можливих наслідків прийнятих рішень, для забезпечення комунікації між джерелами і споживачами інформації, проектування і т.п. Швидке розширення спектра застосувань ЕОМ і їх периферійного устаткування привело до появи нового загальнозживаного поняття «нова інформаційна технологія» (НІТ). НІТ припускає використання всього різноманіття сучасних пристроїв обробки інформації, включаючи ЕОМ, їхнє периферійне устаткування (відеотермінали, принтери, пристрої для перетворення даних із графічної і звукової форми представлення в числову і назад і т.п.), засобу зв'язку, відеотехніку і т.д. НІТ є технічною базою процесу інформатизації суспільства, який розгортається на наших очах.

Сучасні інформаційні технології у вивченні географії включають в себе: допоміжні ілюстрації до карт, розробка комп'ютерно-орієнтованих методик навчання конкретних тем курсу географії, так наприклад: «Атлас», «Word Atlas for Windows», «Atlas Word», «Climat», «Geografix», «GEO EUROPE», «Rand McNally Millennium world Atlas Deluxe».

Діюча концепція інформатизації освіти формує відповідні позиції процесу впровадження НІТН, визначає задачі та визначає основні напрямки їх вирішення з вказівкою основних етапів, проміжних цілей і необхідних ресурсів. Вона визначає загальні контури державної програми інформатизації освіти. Суспільство, що не зуміло вчасно стати на шлях інформатизації, ризикує безнадійно відстати від розвинених країн, впасти в інформаційну залежність. Від успіху розгортання програми інформатизації освіти в найближче десятиліття залежить майбутнє нашої країни в наступаючому тисячоріччі.

Інформатизація як матеріальний процес складається в будівництві інфосфери - глобальної інфраструктури електронних засобів збереження, обробки і передачі інформації, що являє собою в суспільстві аналог центральної нервової системи.

У найближчі десятиліття ведучими постійно діючими факторами науково-технічної революції залишаться інтелектуалізація і гуманізація праці, підвищення його технічної озброєності, розширення індивідуальних можливостей, підвищення особистої значимості і відповідальності кожного учасника суспільного виробництва.

Перетворення продуктивних сил суспільства в умовах науково-технічного прогресу нерозривно зв'язані з загальноосвітньою і професійною школою, що забезпечує процеси їхнього відтворення. Цей зв'язок двосторонній: темпи науково-технічного розвитку усе в більшому ступені залежать від результативності роботи системи освіти, що, у свою чергу, не може не змінюватись у відповідь на вимоги по зміні змісту і рівня загальноосвітньої і професійної підготовки молоді. НІТН являє собою інструмент, що дозволяє педагогам якісно змінити методи й організаційні форми своєї роботи і на цій основі:

- повніше зберігати і розвивати індивідуальні здібності учнів, спонукати кожного розвивати властиве йому сполучення особистісних якостей;
- зосереджувати основну увагу на формуванні пізнавальних здібностей, розвиненої навчальної діяльності, підтримувати і розвивати прагнення до самовдосконалення; підсилити міждисциплінарні зв'язки в навчанні, комплексність вивчення явищ дійсності, забезпечити нерозривні взаємозв'язки між природознавством і технікою, гуманітарними науками і мистецтвом;
- здійснювати постійне динамічне відновлення організації навчального процесу, форм і методів його здійснення, забезпечити де бюрократизацію навчальних закладів, їхню постійну адаптацію до зовнішніх умов, що змінюються, і контингенту учнів, що обновляється, дати можливість учням активно брати участь у підготовці і реалізації цих змін.

З огляду на визначальну роль людського фактора в цьому процесі, система освіти відіграє визначальну роль у створенні і розвитку економічного і культурного потенціалу нашої країни. Інформатизація суспільства вимагає різкого збільшення числа глибоко освіджених, самостійних, що володіють почуттям відповідальності творців нового світу. Зростають вимоги до загальноосвітньої, професійної підготовки випускників навчальних закладів усіх типів.

Інформатика як фундаментальна і прикладна наука, технічна інфосфера як база розвитку продуктивних сил і НІТН вносять свій внесок у систему людських знань і вимагають самостійного вивчення. Одночасно з цим об'єктами інформатизації стають сама система освіти і зв'язані з нею види людської діяльності: вона асимілює НІТН, і під їх впливом відбуваються значні зміни.

Інформатизація життя суспільства і зв'язане з нею широке поширення засобів обчислювальної техніки впливають на зміст освіти, надають у розпорядження учасників навчально-виховного процесу нові технічні засоби навчання, стимулюють створення автоматизованих інформаційних систем для рішення задач керування освітою.

Найбільш очевидним проявом інформатизації в змісті освіти є становлення навчальних дисциплін, спрямованих на загальноосвітню і професійну підготовку учнів в області не тільки інформатики а й системного використання сучасних НІТН для формування та засвоєння знань з інших дисциплін.

Формування готовності до використання ЕОМ у конкретних предметних областях є задачею професійного навчання. У загальноосвітній школі цьому сприяють факультативні курси, гуртки, школи юних програмістів і інші форми поглибленої підготовки.

Базова підготовка по інформатиці учнів 8го класу створює умови для широкого використання НІТН у викладанні всіх дисциплін, дозволяє освоїти професійні прийоми використання НІТН у засвоєнні понять з географії.

У практиці навчання процес використання компонентів НІТН практично задіяний у всіх навчальних дисциплінах.

Прикладами тут можуть служити:

- підготовка текстових і текстово-графічних матеріалів;

- підготовка креслень і іншої складної графічної інформації;
- проведення інформаційно-пошукових робіт;
- використання НІТН для проведення обробки результатів лабораторного експерименту в складі автоматизованих експериментальних комплексів (комп'ютерні лабораторії);

- використання НІТН для моделювання різних процесів і явищ.

Використання засобів НІТН при вивченні загальноосвітніх дисциплін буде сприяти формуванню у всіх учнів нового обов'язкового компонента загальної освіти - інформаційної культури. У загально освітній школі це дозволить підготувати учнів, що:

- не уявляють своєї професійної діяльності без постійного використання комп'ютера;
- нагромадили за роки навчання достатній досвід такої роботи;
- психологічно і професійно готові спланувати і впровадити високопродуктивні методи роботи з використанням НІТН у проектуванні, виробництві, керуванні;
- здатні знаходити нові перспективні сфери застосування НІТН в області своєї професійної діяльності.

Потрібно стимулювати цей перехід від оволодіння загальними елементами комп'ютерної грамотності до використання сучасних ІТН при вивченні окремих предметних областей. Найбільш глибокий вплив інформатизації на зміст загальної освіти в найближчому майбутньому зв'язано із загальнонауковим методологічним аспектом цього процесу, що виявляється в спробах розробити і впровадити в масову практику систематичні процедури пошуку, обробки і гнучкого представлення інформації з використанням динамічної системи наукових понять і зв'язаного з такою системою фактографічного матеріалу (бази даних, бази знань і т.д.). Інформатизація з'являється тут як пізнавальний процес, що складається у формуванні, відокремленні і підтримці в інфосфері цілісної інформаційної моделі світу, що дозволяє суспільству здійснювати упрежувальне регулювання свого розвитку на всіх рівнях прояву активності - від індивідуальної діяльності до загальнолюдських інститутів. В даний час цей вплив практично не відчуває основна маса населення.

Однак по мірі розвитку процесів інформатизації суспільства, проведення методологічної і технічної роботи з реструктуризації і нової систематизації накопичених людством знань, а також по мірі формування в суспільній свідомості уявлень про енциклопедичну природу необхідної громадянам освіти, відбудеться радикальний перегляд спадщини від минулого століття, предметної структури загальної освіти, що відповідає вимогам «індустріального суспільства». Має бути створена нова модель загальноосвітньої підготовки майбутнього члена «інформаційного суспільства», для якого активне володіння науковою картиною світу і гнучка зміна своїх функцій у праці стане очевидною життєвою необхідністю.

Принципово нові обрії для самоосвіти, заочних форм навчання і підвищення кваліфікації фахівців відкриваються в зв'язку із великим поширенням комп'ютерних мереж і електронної пошти, централізованих баз наукової і навчальної інформації, локальних баз даних на компакт-дисках, систем інтерактивного відео. Зібрані в єдиний методичний комплекс, ці засоби є якісно новим ресурсом системи безупинної освіти. Збільшуючи можливості, що виникли з появою друкарства, ці засоби дозволяють створювати ефективні системи навчання на відстані. Сьогодні ще немає досвіду їх використання, однак зрозуміло, що їх поширення приведе до істотної зміни практики навчальної роботи.

У середній ланці освіти використання НІТН, закріпить придбані уміння, почне діяти як їх підсилювач, підтримуючи всі сторони навчального процесу.

Застосування НІТН надає сферу для самостійної «проби сил» підлітка, прояву його здібностей, що випереджає проникнення у світ інформатики. Важливою передумовою успіху в застосуванні НІТН є доступність обчислювальних засобів, насамперед у центрах дозвілля й у школах у позаурочний час, сумісність Навчальної і побутової обчислювальної техніки. Протягом тривалого часу підліток і в родині, і в школі буде першопрхідником комп'ютеризації. У цій ситуації турботи й інтереси батьків і вчителів створюють своєрідний канал впливу освітньої інформатики на суспільну свідомість старшого

покоління. Можливості цього впливу повинні бути цілком використані для зміцнення внутрішньородинних відносин, посилення союзу родини і школи, прилучення батьків до світу інформатики.

1. Назвіть основні елементи географічних знань. 2. У чому складається роль географічних понять у системі географічних знань? 3. З курсу психології згадаєте загальні особливості процесу формування понять.

В останні роки в багатьох роботах науковців розглядаються питання впровадження в навчальний процес засобів нових інформаційних технологій навчання (НІТН): М.І. Жалдак, В.І. Клочко, Ю.С. Рамський, Н.В. Морзе, А.В. Пеньков, Ю.В. Горшков, В.В. Дровозюк, С.А. Ранов, О.Б. Жильцов, С.О. Семеріков, Є.Н. Смиронова, М.С. Головань, Т.В. Зайцева, І.С. Іваськів, І.О. Теплицький, С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко, П.О. Масляк, О.Я. Скуратович.

Мета роботи: проаналізувати стан навчання географії з використанням НІТН. Розробка окремих компонентів комп'ютерно-орієнтованої системи навчання географії учнів 7-8 класів, спрямованої на розвиток пізнавальної активності учнів, самостійності у навчанні, надання навчальній діяльності дослідницького, творчого спрямування, якомога повнішого задоволення пізнавальних потреб дітей у відповідності до їх вікових особливостей; розвитку критичного мислення формування деяких компонентів інформаційної культури.

Поняття - це основа географічних знань. Процес засвоєння понять має ряд особливостей, які потрібно враховувати при проведенні уроків і в інших формах навчально-виховної роботи з географічних дисциплін. Найважливіша особливість полягає в тому, що поняття не можуть бути засвоєні тільки шляхом завчання визначень. Необхідно забезпечити активну пізнавальну діяльність школярів. Ця діяльність спирається на різні джерела економіко-географічних знань до числа яких відносяться карти, статистичні дані, спостереження, моделі.

Друга особливість засвоєння зумовлена тим, що наукові поняття включаються в систему, у якій систему знань про природу Землі, закономірностях складу, будови і розвитку її оболонок, а також диференціації географічної оболонки, розходженнях у ній. Тому в курсах фізичної географії поняття зв'язані між собою і логічно, і за географічним змістом. У географічній науці і відповідно до її системі шкільної географії існує система фундаментальних, найбільш загальних понять, взаємозалежних між собою. До їхнього числа відносяться «природно-територіальний комплекс», «географічна оболонка», «компонент природи» і ін. Плануючи засвоєння поняття школярами, потрібно враховувати його зміст, відібрати ті опорні знання, повторення яких необхідно в першу чергу, намітити поняття, зв'язок з якими буде передбачений в майбутньому.

Ще одна особливість засвоєння географічних понять полягає в тому, що вони засвоюються не відразу, не миттєво, а поступово, по мірі вивчення курсу. Так, наприклад, у VIII класі формується поняття про чорну металургію. В міру вивчення економічної географії України і закордонних країн воно поширюється на усе більшу кількість об'єктів, принципи розміщення підприємств галузі підтверджуються всі новими прикладами, збагачуються знаннями про металургійні бази нашої країни, інших країн і т.д.

Не менш важливо, що процес формування понять є керуєним, він відбувається під керівництвом учителя, має цілеспрямований характер. За допомогою програми і підручника вчитель відбирає поняття, визначає послідовність їх засвоєння, способи закріплення і застосування на практиці, намічає етапи роботи і т.д.

Географічні поняття, як і інші, у процесі навчання поступово розвиваються. Цей розвиток відбувається в двох основних напрямках: по-перше, від сприйняття й елементарних уявлень до найпростішого, а потім більш загальним поняттям. Такий шлях характерний для початкового етапу навчання географії в V класі, а також для курсів природознавства. Другий напрямок - від загальних понять до їх конкретизації, підтвердженню прикладами, практичними діями і т.п. Цей шлях більш типовий для курсів географії починаючи з VI класу. Тому на початку цих курсів розглядаються найбільш важливі загальні поняття, з опорою на які будуються подальше навчання. У VI-IX класах велика

кількість загальних понять формується в перших розділах. Так, на початку курсу географії материків виділений спеціальний розділ «Рельєф і клімат Землі». У програмі збільшені розділи «Загальний економіко-географічний огляд» у VIII класі «Загальний економіко-географічний огляд світу» у IX класі. У курсі економічної географії закордонних країн дані вступні характеристики кожної з трьох груп країн і т.п.

З обліком сказаного для уроків географії найбільше характерні два шляхи формування загальних географічних понять- індуктивний і дедуктивний. Вибір цих шляхів визначається де-якими умовами:

по-перше, можливістю ознайомлення учнів з місцевими об'єктами і явищами, що дозволяє формувати поняття на місцевому матеріалі і, отже, індуктивним шляхом (поняття про озеро, рівнину, погоду та ін.);

по-друге, змістом знань. Абстрактні, найбільш теоретичні поняття формуються, як правило, дедуктивним шляхом. Їхній зміст найчастіше розкриває вчитель;

по-третє, рівнем розвитку пізнавальних здібностей школярів (уміння спостерігати, порівнювати, виділяти істотні ознаки). Дедуктивний шлях пред'являє більш високі вимоги до діяльності учнів, які абстрагують, а індуктивний припускає уміння спостерігати, порівнювати, робити висновки;

по-четверте, навчальним часом. Індуктивний шлях звичайно вимагає значної кількості часу.

Для індуктивного шляху формування понять характерна така послідовність діяльності вчителя й учнів: а) спостереження об'єктів і явищ; б) їх зіставлення, виділення на цій основі ознак; в) їх узагальнення; г) робота з визначенням поняття, у якому виділяють окремі ознаки; д) застосування знань на практиці.

Прикладом індуктивного шляху вивчення є поняття про озеро в V класі. Воно починається з того, що вчитель запитує, хто зі школярів бачив озеро, що воно собою представляє. Потім пропонує питання, що вимагають відшукати розходження між озером і ставком, пояснити, відкіля береться вода в озерах. Після цього можна визначити, що таке озеро. Для закріплення визначення школярі читають його по підручнику, називають дві головні частини озера - котловину і водяну масу. Після цього вчитель за допомогою карти знайомить із способами утворення котловин, учні знаходять озера з найбільшою котловиною. Тепер переходять до вивчення водяної маси озера - її властивостей. З цією метою вивчають утворення стічних і безстічних озер, що відрізняються солоністю води. Нарешті, встановлюють зв'язок з іншими поняттями - розглядають перетворення озера в болото в результаті заростання озер.

Індуктивний шлях доцільний для пізнання школярами властивостей предметів і явищ шляхом їхнього безпосереднього спостереження і вивчення. Але він не може забезпечити рішення головних задач навчання - оволодіння закономірностями, причинно-наслідковими зв'язками, залежностями.

Тому основним є дедуктивний шлях формування понять. Він зближає шкільну географію з методами наукового пізнання, привчає школярів до теоретичного аналізу навчального матеріалу. При дедуктивному шляху вчитель спочатку дає визначення поняття, потім організує роботу над засвоєнням його ознак і зв'язків, що розкривають особливості процесу чи утворення походження чи об'єкта явища. Далі здійснюється закріплення ознак і зв'язків, встановлюються зв'язки з іншими поняттями.

Поняття можна вважати засвоєним, якщо учень: 1) знає його визначення (якщо поняття загальне) і зміст, тобто істотні ознаки, зв'язки і відносини між ознаками; 2) має образне представлення про досліджуваному географічному чи об'єкті явищі; 3) вміє самостійно застосувати поняття при рішенні навчальних задач.

Тому, щоб забезпечити засвоєння поняття, необхідно направити діяльність школярів на виділення, аналіз його ознак. Така діяльність припускає уміння спостерігати, знаходити в об'єктах і явищах істотні і несуттєві ознаки, порівнювати і групувати їх. Потрібні екскурсії, практичні роботи на місцевості.

У засвоєнні загальних понять велику роль грають визначення. Вони розкривають самі загальні ознаки предметів і явищ, відносини між ними. Визначення краще сприймається,

якщо зробити їх об'єктом спеціального чи аналізу зв'язати з наочною основою (наприклад, визначення понять «річкова долина», «заплава», «русло», «дельта» і ін.).

Щоб навчити школярів самостійно застосовувати загальні поняття, використовуються типові (репродуктивний метод) і творчі чи проблемні завдання (частково-пошуковий і дослідницький методи).

Формування одиничних понять має свої особливості. Їх вивчення припускає локалізацію, визначену прив'язку до земної поверхні, до географічної карти. Тому одною з істотних ознак одиничних об'єктів є - їх географічне положення. У курсах фізичної й економічної географії виявлення географічного положення з цієї причини має винятково важливе значення. При цьому необхідна опора на географічну карту. Одиничні поняття, як і загальні, тісно зв'язані між собою.

Ще одна важлива особливість формування одиничних понять полягає в тому, що воно відбувається, як правило, на базі загальних. Так, поняттю про клімат Африки передують засвоєння загальних понять «клімат», «кліматотворчі фактори», «кліматичний пояс». У свою чергу, одиничні поняття конкретизують загальні, збагачують їх, роблять засобом пізнання досліджуваного матеріалу. Одиничні поняття вимагають для свого засвоєння, як правило, географічної карти. Поряд з ними важливі стінні картини й інші наочні засоби. Географічні поняття можуть бути засвоєні на різних рівнях.

ПОТЕНЦІЙНО ТВОРЧО ОБДАРОВАНІ СТАРШОКЛАСНИКИ: СПЕЦИФІКА ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ

Друченко А.М.,
викладач кафедри психології

*Міжнародний університет «Рівненський економіко-гуманітарний інститут»
імені академіка Степана Дем'янчука*

Явище творчої обдарованості, або креативності, є одним з найбільш складних психологічних феноменів. Проблема вивчення даного явища, будучи тісно пов'язаною з проблемою виявлення та дослідження людських здібностей, не є, власне, новою психологічною проблемою. Слід зазначити, що явище людських здібностей завжди і всюди у світовій історії викликало величезний інтерес. Періодично перед людською спільнотою поставали питання на кшталт таких, як, скажімо, звідки беруться люди здібні і нездібні, талановиті і бездарні? Чому не будь-який «вундеркінд» стає генієм, а генії зустрічаються так рідко? Але якщо раніше ці питання не виходили за межі звичайної людської допитливості і не надто гостро вимагали відповідних пояснень, то у наш час проблема людських здібностей переростає у серйозну соціальну проблему. Що ж стосується проблеми творчої обдарованості, то вона нині у всій своїй глобальності постає перед усім цивілізованим світом. Прискорення НТП, лавиноподібне наростання різноманітних інформаційних потоків та необхідність чіткої орієнтації у них кидають виклик, зокрема, психологам у формі низки відповідних складних завдань. Сучасному суспільству потрібно все більше людей, які б не лише добре володіли своїм фахом, а й були здатними до активної творчої діяльності.

Якщо ж зважити ще й на те, що знання все швидше починають старіти і потребують постійного поновлення, що на наших очах відмирають одні і народжуються інші професії, що частка розумової праці і творчої діяльності людей майже всіх професій має тенденцію до прискореного зростання, то це означає, що творчу обдарованість людини слід розглядати як один з найістотніших аспектів її суб'єктних властивостей, а завдання її успішного розвитку - одним з найважливіших завдань у навчальній та виховній роботі, що здійснюється будь-яким сучасним суспільством.

Вивчення психологічних механізмів різних типів обдарованості, пошук талановитих дітей та молоді, створення найсприятливіших умов для їх розвитку є однією з актуаль-